

Проаналізовано частотність вживання лексем, значення різних форм вибачень, а також особливості їх вживання у мовленні в українській та англійській мовах. Висловлювання вибачень розглянуто автором з точки зору їх сутності, синтаксичної структури та лексичного наповнення.

Ключові слова: мовні засоби вираження вибачення, лексеми, спілкування, мовленнєвий акт вибачення, вербальна комунікація, співрозмовник

ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ЯЗЫКОВЫХ СРЕДСТВ ВЫРАЖЕНИЯ ИЗВИНЕНИЙ В АНГЛИЙСКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

С. Г. Качмарчик, М. И. Сулима

Аннотация. *Актуальные особенности использования высказываний извинений в речи зависят от многих факторов, в том числе и от социального статуса говорящего. В статье определено, каким образом устанавливается эта зависимость в сравнительном анализе украинско-американское общество. Представлены результаты сравнительного анализа использования языковых средств извинений в разных жизненных ситуациях в английском и украинском языках.*

Проанализированы частотность употребления лексем, значение различных форм извинений, а также особенности их употребления в общении в украинском и английском языках. Высказывания извинений рассмотрены автором с точки зрения их сущности, синтаксической структуры и лексического наполнения.

Ключевые слова: языковые средства выражения извинения, лексемы, общение, речевой акт извинения, вербальная коммуникация, собеседник

УДК 811.111'342.9

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНГЛІЙСЬКИХ КАЗОК

Л. С. КОЗУБ, кандидат філологічних наук, доцент,

О. В. ДРОЗДОВСЬКА, студентка магістратури,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: liubatarn@yahoo.com; angel_the_1@ukr.net;

ORCID ID: 0000-0002-6617-6442

Анотація: *Стаття присвячена вивченню проблеми зв'язку мови і культури, які розглядається вітчизняними та зарубіжними вченими вже протягом кілька десятиліть і є одним з актуальних аспектів дослідження в сучасній науці. Вона є предметом вивчення не тільки лінгвістики, а й суміжних дисциплін – соціології, етнографії, культурології, фольклористики. Констатується, що особливу увагу дослідники звертають на функціональну взаємодію явищ «мова» і «культура» в ході історичного розвитку конкретного етносу. Визначено, що національно-культурні особливості етносу найяскравіше проявляються в мові фольклору, зокрема, народних казках, які мають власну поетику і служать формуванню суспільної свідомості.*

Ключові слова: англійська казка, лінгвокультурологія, стилістичні засоби, прагматичний потенціал, мовні засоби

Актуальність. *Мова фольклору завжди привертала увагу вчених різних спеціальностей. Не підлягає сумніву те, що кожен з жанрів фольклору має власну*

поетику, свої мовні особливості, які є культурною спадщиною. Фольклор – найважливіша складова частина народної культури, в якій у своєрідній формі відображені життя і духовне обличчя народу. В Англії, Франції та США ним позначають всі види народної творчості. В українській фольклористиці використовується термін усна народна творчість.

Актуальність цієї роботи мотивована тією обставиною, що на сучасному етапі в лінгвістиці відсутній опис узагальненого багатофрагментного образу світу, акумульованого в мові англійських народних казок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова фольклору завжди привертала увагу лінгвістів. У казках можна знайти різноманітні традиційні форми експресивності мови: епітети, порівняння, оксюморон, лексичні та стилістичні повтори. Багато дослідників таких як: Е. В. Померанцева, О. О. Потебня, В. Я. Пропп вивчали мову казки і її характерні особливості.

Мета дослідження полягає в лінгвістичному описі цілісної картини світу, що реалізується в лексиконі англійської казки і відображає особливості матеріальної і духовної культури англійського народу.

Методи і матеріали дослідження: У процесі дослідження застосовано наступні методи: компонентний аналіз – з метою виявлення структурних компонентів значення аналізованих лексичних одиниць; дефініційований аналіз – з метою уточнення значення аналізованих лексичних одиниць та сфери їх поширення; контекстуально-ситуативний аналіз – з метою виявлення особливостей функціонування і додаткових відтінків сенсу досліджуваних одиниць, зумовлених впливом контексту.

Результати. На сьогодні увагу багатьох дослідників привертає один з найменш вивчених епічних жанрів – казка. Як один з видів фольклору, казка була відома з давніх часів, однак спочатку казки аж ніяк не призначалися спеціально для дітей – вони їх слухали разом з дорослими. Казка далеко не одразу завоювала своє законне місце в дитячій літературі. Хоча перші книги, видані для дітей, з'явилися в XVIII столітті в епоху Просвітництва казки не «рекомендувалися» для дитячого читання, оскільки вважалося, що книги для дітей повинні, перш за все, бути повчальними та інформативними [7, с. 44].

Лише в першій половині XIX століття ця думка поступово стала витіснятися іншими, і корисність книги перестала вважатися основною перевагою в дитячій літературі.

XIX століття стало періодом визнання казки. У цей час не тільки з'явилася величезна кількість англійських народних казок в обробці для дітей (наприклад, Ендрю Ленг і Джозефа Джекобса в Англії і Говарда Пайла в США), але і були видані перші літературні (авторські) казки [2, с. 55].

Англійська фольклористка поділяє англійські казки на: розповіді про тварин, звичайні народні історії, розповіді про магію, релігійні розповіді, новели, розповіді про дурних велетнів, жарти і анекдоти, повчальні розповіді [6, с. 55].

Найважливішою характеристикою казки є те, що в ній присутня обов'язкова установка на вигадку, що визначає і поетику казки. До головних ознак казки, як зазначає В. Я. Пропп, відносяться «невідповідність навколишньої дійсності» і «незвичність ... подій, про які розповідається» (в цьому відмінність казки від літературного оповідання). Крім такої головної риси казки, як використання прийомів, які нереалістичні для зображення реального, існує низка інших характерних рис, які відрізняють казковий жанр від інших жанрів [8, с. 58].

Так, Н. Г. Еліна зазначає, що казковий світ передбачає певне бачення світу, певний тип мислення, при якому людина виділяє об'єктивну реальність і реальність уявну. Крім перерахованих рис, для казки характерна метафоричність, в якій приховані моральні і соціальні узагальнення [4, с. 69].

Велике значення в організації казкового тексту мають традиційні формули казок, які беруть участь у створенні просторово-часової та образної специфіки казкового тексту.

Коли ми говоримо про літературну казку, то цей набір жанрових правил асоціюється з інтертекстуальними схемами. Будь-який впізнаваний елемент тексту казки зіставляється з інформаційним тезаурусом читача, і далі читач програмує можливий сценарій розвитку сюжету. Наприклад, стереотипний казковий зачин *Once upon a time* має на увазі що, по-перше, описувана подія відбувається в невизначену, неісторичну епоху; по-друге, подія, яка описується, нереальна; по-третє, те, що мовець хоче розповісти вигадану історію, казку [10, с. 20].

Введення в дану стереотипну модель нової інформації дозволяє передбачити можливий тип розповіді: якою буде ця вигадка? *Once upon a time, a very long time ago now, about last Friday (Milne A. Winnie the Pooh)* традиційний зачин отримує уточнення, яке суперечить його змісту.

Цей досить поширений стилістичний прийом *bathos* допомагає ідентифікувати казку як гумористичний твір. У мовному плані тимчасова і локальна невизначеність виражається через взаємодію лексичних і граматичних засобів категорії визначеності/невизначеності: в українській мові це: *одного разу, давним-давно, багато років тому*. Картина, яку створює автор, стає тим яскравішою та індивідуальнішою, чим далі йде вона від схеми прототипу. Тим складніше інтерпретувати твір цього автора в рамках певного жанру [9, с. 4].

Казка, як форма інтерпретації дійсності, буде впливати на наші переконання все життя. Здатність вивчити мову іншої людини і зрозуміти культуру іншого народу, в той же час, зберігаючи вірність власним культурним традиціям, є лише початком складного процесу вільного взаємного проникнення між декількома мовами і культурами, який називається кроскультурною комунікацією. В даний час одним з найважливіших завдань сучасної методики викладання іноземної мови є пошук можливостей зрозуміти іншу людину по іншу сторону кордону, вивчивши її мову.

У цьому контексті казка є важливою первинною інформацією, яка впливає на формування основних фонових знань. А. Вежбицька пропонує поняття розуміння культур за посередництвом ключових слів. Основні положення, що розвиваються в книзі науковця, полягають в тому, що різні мови істотно різняться щодо свого словникового складу і ці відмінності відображають відмінності ядерних цінностей відповідних культурних спільнот [1, с. 45].

Чарівна казка часто може зв'язати разом розказані людиною події її життя. Ця техніка використовується психотерапевтами. Якщо ж спробувати дати визначення казці в термінах когнітивістики, то ми можемо припустити, що казка в цьому контексті є своєрідною картиною світу, сценарієм чи сценарним фреймом, оскільки для сценаріїв характерна стандартна послідовність подій [5, с. 45].

Сценарій може бути використаний або поведінково, або когнітивно: в першому випадку людина реально програє його, будуючи свою поведінку відповідно до конкретного сценарію; у другому – подумки, наприклад, інтерпретуючи текст. У цьому контексті важливо те, що за допомогою синтезу наукових ідей, що зародилися в філософії, етнографії, соціології, психології та мовознавстві можна по-новому поглянути на настільки древній процес передачі інформації, як казка [3, с.11].

Як одиниця висловлювання текст існує в усній і у письмовій формі. Для фольклорної казки спочатку характерна усна форма (О. В. Померанцева, В. Д. Глібов), тоді як літературна казка представлена в письмовій формі. Поява додаткових компонентів в наколотекстовому просторі свідчить про порушення казкового канону (Д. С. Ліхачов, Ж. Калам-Гріоль, О. Гайар, О. Н. Гронська), що відображає ускладнення процесу літературної комунікації.

Письмовий текст є важливою формою більшості комунікативних соціально-значущих сфер мовного спілкування в соціумі певного періоду. В історії мови саме письмова форма спілкування є формою існування в часі і просторі.

Висновки і перспективи. Отже, казка є сховищем і транслятором найдавніших уявлень людини про світ, зафіксованих в її мові та реалізованих за допомогою системи архетипів, символів, персонажів і семантичних просторів. Комплексний аналіз етнокультурних і лінгвістичних особливостей фольклорного тексту дозволяє виявити і описати зафіксовані традиційною національною картиною світу стереотипи мислення, еволюцію уявлень про світ, охарактеризувати міжкультурні та міжнаціональні зв'язки і взаємини. Казкові тексти мають високий лінгвокультурологічний потенціал, що визначається такими істотними ознаками фольклору, як колективність і традиційність. Тому, вважаємо за доцільне використовувати тексти казок для формування лінгвокультурної компетенції, орієнтованої на досягнення взаєморозуміння між представниками різних культур.

Список використаних джерел

1. Вежбицкая, А. Понимание культур через посредство ключевых слов [Текст] / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянской литературы, 2001. – 177 с.
2. Гусев, В. Е. Эстетика фольклора [Текст] / В. Е. Гусев. – Л. : ФЛИНТ, 2001. – 125 с.
3. Донец, П. Н. Теория межкультурной коммуникации: специфика культурных смыслов и языковых форм: дисс. ... доктора филол. наук [Текст] / Павел Николаевич Донец. – Харьковский национальный университет им. Каразина. – Харьков, 2004. – 373 с.
4. Елина, Н. Г. О фольклорной традиции в драматургии Шекспира / Н. Г. Елина [Текст] // Шекспировские чтения 1977 / под ред. А. А. Аникста. – М. : Наука, 1980. – 100 с.
5. Коваль, А. П. Практична стилістика сучасної української літературної мови [Текст] / А. П. Коваль. – К. : Веселка, 1987. – 258 с.
6. Матвеева, Г. Г. Основы прагмалингвистики: монографія [Текст] / Г. Г. Матвеева. – М. : ФЛИНТА, 2015. – 25 с.
7. Пропп, В. Я. Исторические корни волшебной сказки [Текст] / В. Я. Пропп. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1986. – 365 с.
8. Пропп, В. Я. Поэтика фольклора [Текст] / В. Я. Пропп. – М. : Лабиринт, 1998. – 352 с.
9. Bottigheimer, R. B. Fairy Tales: a New History [Text] / R. B. Bottigheimer. – New York: State University of New York Press, 2009. – 162 p.
10. English Fairy Tales [Text] / Retold by Flora Annie Steel. – London : Macmillan and Co. Ltd, 1987. – 317 p.

References

1. Vezhbitskaya, A. (2001). Ponimaniye kul'tur cherez posredstvo klyuchevykh slov [Understanding Cultures through Keywords]. M. : Yazyki slavyanskoy literatury. 177 p.
2. Gusev, V. Ye. (2001). Estetika fol'klora [Aesthetics of Folklore]. L. : FLINT. 125 s.
3. Donets, P. N. (2004). Teoriya mezhkul'turnoy kommunikatsii: spetsifika kul'turnykh smyslov i yazykovykh form [The Theory of Intercultural Communication: The Specificity of Cultural Meanings and Language Forms] : diss. ... doktora filol. nauk. Khar'kovskiy natsional'nyy universitet im. Karazina. Khar'kov. 373 p.
4. Yelina, N. G. (1980). O fol'klornoy traditsii v dramaturgii Shekspira [On the Folk Tradition in the Dramatic Art of Shakespeare] // Shekspirovskiye chteniya. pod red. A. A. Aniksta. M. Nauka. 100 s.

5. Koval', A. P. (1987). *Praktichna stilistika suchasnoï ukraïns'koï literaturnoï movi* [Practical Stylistics of the Contemporary Ukrainian Literary Language]. K. : Veselka. 258 s.
6. Matveyeva, G. G. (2015). *Osnovy pragmalingvistikim* [Basics of Pragmalinguistics] : monografiya. M. : FLINTA. 25 p.
7. Propp, V. Y. (1986). *Istoricheskiye korni volshebnoy skazki* [The Historical Roots of the Fairy Tale]. L. : Izd-vo LGU. 365 p.
8. Propp, V. Y. (1998). *Poetika fol'klora* [Poetics of Folklore]. M. Labirint. 352 p.
9. Bottigheimer, R. B. (2009). *Fairy Tales: a New History*. New York : State University of New York Press. 162 p.
10. *English Fairy Tales* (1987). / Retold by Flora Annie Steel. London: Macmillan and Co. Ltd. 317 p.

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ АНГЛИЙСКИХ СКАЗОК

Л. С. Козуб, О. В. Дроздовская

Аннотация. *Статья посвящена изучению проблемы связи языка и культуры, которая рассматривается отечественными и зарубежными учеными уже в течение нескольких десятилетий и является одним из актуальных аспектов исследования в современной науке. Она является предметом изучения не только лингвистики, но и смежных дисциплин – социологии, этнографии, культурологии, фольклористики. Констатируется, что особое внимание исследователи обращают на функциональное взаимодействие явлений «язык» и «культура» в ходе исторического развития конкретного этноса. Определено, что национально-культурные особенности этноса ярче проявляются в языке фольклора, в частности, народных сказках, которые имеют собственную поэтику и служат формированию общественного сознания.*

Ключевые слова: *английская сказка, лингвокультурология, стилистическая средства, прагматический потенциал, языковые средства*

LINGUOCULTURAL POTENTIAL OF ENGLISH FAIRY TALES

L. S. Kozub, O. V. Drozdovska

Abstract. *The fairy tale as one of the most popular genres of oral epic tradition has been studied by linguists rather thoroughly. It is significant that the emergence of folkloristics as an academic discipline is largely associated with the research of fairy tales. The paper examines linguocultural features of British fairy tales. The relevance of the study is determined by great interest of linguistic science to the issues of national and cultural specificity of folk texts, which is caused by peculiarities of historical development, beliefs, traditions and customs of native people. The objective of the study is to reveal national and cultural characteristics of the British fairy tales by means of their linguocultural analysis. The British fairy tales reflect national peculiarities of the British people, their traits of character, world outlook, religion and beliefs. Both types of fairy tales describe the following realia: everyday way of life, the interior of dwellings, favourite dishes and drinks.*

According to the results of the research, a literary fairy tale is characterized by the variety of lexical and stylistic means and a diversity of characters and plots. This type of fairy tales reflects an individual worldview of a writer, who is a representative of the British culture but has his own life experience and aesthetic taste. Traditional literature is timeless. This is proved by the fact that classic fairy tales gain a renewed momentum to meet the needs of modern society. They are adapted for people of different ages or population strata to satisfy the demand for emerging trends or to come alive on screen.

Keywords: *English fairy tale, linguistic and cultural studies, stylistic means, pragmatic potential, linguistic means*